

תאריך עדכון : 04/2018

דיוויניזם וביבליומאנטיקה ביהדות :

מהאורים ותומים עד גורל הגר"א

מס' הקורס : 30151/01

שם המרצה : ד"ר י. הרשקוביץ

סוג הקורס : הרצאה

שנת הלימודים : תשע"ט

סמסטר : א

היקף שעות : 1 ש"ש

אתר הקורס באינטרנט :

א. מטרות הקורס ותוצרי למידה (מטרות על / מטרות ספציפיות):

1. מטרת על – מיפוי מתודות הדיוויניאציה והביבליומאנטיקה במסורת היהודית.
2. מטרת על – הבנת הנגזרות התיאולוגיות מערוץ התקשורת האלטרנטיבי לאל.
3. מטרה ספציפית – בחינת ההבדלים בין ארבע תקופות מרכזיות בתולדות המחשבה היהודית: מקרא, חז"ל, גאונים וראשונים, אחרונים (בדגש על העת החדשה), ביחס לתופעות של דיווינאציה.
4. הבנת עומק החדירה של הגורל לשפה ולעולם המשפטי של היהדות.

תוצרי הלמידה :

1. הכרות מעמיקה עם מגוון תופעות של דיווינאציה במסורת היהודית.
2. הבנת הקשר שבין ביבליומאנטיקה לדיווינאציה, והבנת הרקע התיאולוגי לביבליומאנטיקה.
3. הבנת שרשיה הרעיוניים של הבקורת כלפי מכלול תופעות הדיווינאציה, הן מבחינה שכלתנית והן מבחינה קבלית ומיסטית.
4. הכרות מעמיקה עם תרומתן של מתודות ביבליומאנטיות לתרבות היהודית והישראלית בעת החדשה.

ב. תוכן הקורס :

רציונל הקורס : בקורס נבחן את תולדות הדרשה במקורות שמיימיים לקבלת תוכן וידע שאינם ניתנים להשגה בדרך השכל. נבחן את משמעות הדרשה הזו ביחס ליסודות המחשבה היהודית, את שרשי התופעה ביהדות ומחוצה לה, ואת השתלשלותה במהלך הדורות. כמו כן, נצביע על הביקורות שעוררה הדיווינאציה בתקופות מסוימות, ועל חשיבותה במחוזות משפטיים, חברתיים ואישיים.

מהלך השיעורים: השיעורים יועברו בשילוב עם טכנולוגיות מתקדמות, בתצורה של למידה פעילה על המסך, מתוך שימת דגש על מאגרי מידע ביהדות (hebrewbooks, אוצר החכמה, פרויקט השו"ת) ומאגרי מידע אקדמיים. בכך יקבלו הסטודנטים, בנוסף לתכני הלימוד הפרונטאליים, כלים לאיתור, ניתוח ועיבוד מידע זמין במרשתת, וניצול נכון של משאבים אינטלקטואליים.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת	הערות
1	אורים ותומים וגורל מקראי	Grey, אחיטוב	
2	כבד, קרבן אדם ומעוף הציפור (דיווינאציה במסורות המזרח הקדום)	Gaster	
3	הגורל במשפט העברי – חז"ל	אורבך	
4	הגורל במשפט העברי – פוסקים	תא-שמע	
5	אורדל בישראל ובעמים		
6	"פסוק לי פסוקך" וביבליומאנטיקה חז"לית	קלר	
7	פרשנות המקרא הימי-ביניימית והגורל	אידל	
8	אורים ותומים כמטפורה להשכלה ועיון פילוסופי		
9	הכרעות במצבי ספק בראשית העת החדשה		
10	ביבליומאנטיקה מזרח-אירופאית ופיאטיזם	בר-און	
11	מקורות "קדומים" לגורל הגר"א		
12	גורל הגר"א: מהחפץ	בילו	

		חיים לישיבות ליטא ; אגרות קודש לרמ"מ שניאורסון	
		גורל הגר"א ומדינת ישראל	13

ג. דרישות קדם:

אין.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

נוכחות חובה. דרישת קדם לגישה למבחן – 85% נוכחות.
דרישות הקורס – מבחן בסוף הסמסטר.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

מבחן – 100%.

ו. ביבליוגרפיה:

חובה:

1. M. Gaster, "Divination (Jewish)," *Encyclopedia of Religion and Ethics*, Part 8, 2003, 809-814.
2. M. Grey, "Priestly Divination and Illuminating Stones in Second Temple Judaism," in: D. W. Parry et al. (eds.), *The Prophetic Voice at Qumran* (Leiden-Boston: Brill, 2017), 21-57.
3. M. Idel, "On Angels and Biblical Exegesis in Thirteenth Century Ashkenaz," *Scriptural Exegesis* 1, 9 (2009), 211-245.
4. א"א אורבך, "הלכה ונבואה", תרביץ יח (תש"ז) עמ' 2-27.
5. ש' אחיטוב, "עתיד, הגדת עתידות", אנציקלופדיה מקראית, עמ' 416-421.
6. "בילו, "אתנו יותר מתמיד": הנכחת הרבי מלובוויטש בפלג המשיחי של חב"ד", בתוך: ק' קפלן וני' שטדלר (עורכים) מנהיגות וסמכות בחברה החרדית בישראל: אתגרים וחלופות, ירושלים תשס"ט, עמ' 186-209.
7. ש' בר-און, "גורל ה(מיוחס) לגר"א: על שימושים מנטיים בתורה", בתוך: ג' בוקק, ר' מרגולין ויי' רוזן-צבי (עורכים), מיתוס ריטואל ומיסטיקה, תל-אביב תשע"ד, עמ' 521-582.
8. ז' גרינולד, גורל הגר"א: פרקי אמונה והגות קובץ עובדות נרחב, ירושלים, תשס"ה.
9. א' קלר, "ניחוש וסימן", ברקאי ב (תשמ"ה), עמ' 50-58.
10. י"מ תא-שמע, "שאלות ותשובות מן השמים", תרביץ נז (תשמ"ח), עמ' 51-66.

חומר לקריאה מומלצת –

1. K. Beerden, *Worlds Full of Signs: Ancient Greek Divination in Context* (Leiden: Brill, 2013).
  2. L. S. Fried, "Did Second Temple High Priests Possess the Urim and Thummim?," *The Journal of Hebrew Scriptures* (2007), 81-109.
  3. F. Graf, "Rolling the Dice for an Answer," in: S. I. Johnston and P. T. Struck (eds.), *Mantikê: Studies in Ancient Divination* (Leiden: Brill, 2005), 51-97.
  4. P. Guillaume, "Aaron and the Amazing Mantic Coat," in: H. R. Jacobus et al. (eds.), *Studies on Magic and Divination in the Biblical World* (Piscataway, NJ: Gorgias Press, 2013), 101-117.
  5. A. Jeffers, *Magic and Divination in Ancient Palestine and Syria* (Leiden: Brill, 1996).
  6. F. Schmidt, "'Gôral Versus Payis': Casting Lots at Qumran and in the Rabbinic Tradition," *Defining Identities; We, You, and the Other in the Dead Sea Scrolls: proceedings of the fifth meeting of the IOQS in Groningen*, (2008), 175-185.
  7. M. D. V. Swartz, "Divination and Its Discontents: Finding and Questioning Meaning in Ancient and Medieval Judaism," in: S. B. Noegel, J. T. Walker, B. M. Wheeler (eds.), *Prayer, Magic, and the Stars in the Ancient and Late Antique World* (Philadelphia: Penn University Press, 2003), 155-166.
8. י"מ הלל, קונטרס תמים תהיה השלם, ירושלים, תשנ"ו.
  9. י" הררי, הכישוף היהודי הקדום: מחקר, שיטה, מקורות, ירושלים, תש"ע.
  10. א' סמט, "כי לא נחש ביעקב" (במדבר כג, כג) מחלוקת הרמב"ם וחכמי פרובנס בהגדרת איסור הניחוש", מחניים 14 (תשס"ג), עמ' 43-57.
  11. ש' צבר, "תורה ומאגיה: ספר התורה ואביזריו כחפצים מאגיים בתרבות ישראל באירופה ובארצות האסלאם", פעמים 85 (תש"ס), עמ' 149-179.